

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

Афанасьєв
Афанасьєв М.В.

Соціальна економіка та політика

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	23 «Соціальна робота»
Спеціальність	232 «Соціальне забезпечення»
Освітній рівень	другий (магістерський) рівень
Освітня програма	Управління соціальними проектами

Вид дисципліни	базова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Завідувач кафедри
економіки та соціальних наук

Назарова Галина Валентинівна

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри економіки та соціальних наук
Протокол № 1 від 27.08.2019 р.

Розробник:

Гончарова Світлана Юріївна, к.е.н., доц. кафедри економіки та соціальних наук,

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни:

Останнім часом все гостріше відчувається потреба у якісно новому підході до вирішення соціальних проблем, більш тісній та глибокій інтеграції соціальної та економічної економіки, яке знаходить своє вираження у соціальній економіці. Сьогодні соціальна економіка акумулює в собі весь спектр економічних проблем та кризових явищ, які загострилися останнім часом в Україні: поглиблюється рівень розшарування між різними верствами населення; зростає рівень безробіття; збільшується рівень соціальної напруги у суспільстві; знецінюються доходи населення тощо.

Навчальна дисципліна «Соціальна економіка та політика» надає можливість студентам здобути знання основних принципів, парадигм, моделей і ключових напрямів соціальної економіки, а також її методичного апарату та інструментарію. Вивчення дисципліни дає можливість студентів набути досвіду: визначення основних функцій, принципів й механізмів соціальної економіки як невід'ємної складової функціонування демократичної правової соціальної держави; оволодіння питаннями теорії та практики соціально-політичних процесів, а також формування глибокого розуміння, цілісного світогляду і навичок системного мислення в галузі соціально-економічного функціонування суспільства, спрямованого на створення умов для розвитку і самореалізації особистості в трансформаційних змінах глобального характеру.

Мета навчальної дисципліни: формування системи теоретичних знань і прикладних вмінь та компетентностей щодо використання методичного апарату та інструментарію соціальної економіки та політики і оволодіння навичками прийняття оптимальних управлінських рішень в умовах ринкових відносин.

Курс	1М	
Семестр	2	
Кількість кредитів ECTS	4	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	20
	семінарські, практичні	20
Самостійна робота		80
Форма підсумкового контролю	залік	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Політекономія	Методологія науково-освітніх досліджень у соціальній сфері
Інформатика	Соціальний захист та соціальне страхування
Мікроекономіка	Креативна економіка та менеджмент
Макроекономіка	Соціальне проектування
Менеджмент	
Соціологія	
Управління трудовим потенціалом	
Ринок праці	
Менеджмент у соціальній сфері	
Міжнародні соціальні інституції та програми	
Соціальні комунікації	

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність усвідомлювати особливості формування та розвитку соціальної економіки держави та визначати пріоритети розвитку суспільства за допомогою інструментів державного регулювання при дотриманні принципів соціальної справедливості	Здійснювати оцінку рівня людського розвитку та його складових; індексу людського розвитку з урахуванням гендерного фактора; показників розширення можливостей жінок, індексу злиденності та його складових
Здатність визначати фактори, що впливають на розвиток соціальної економіки України в умовах ринкової економіки та аналізувати основні соціальні показники	Опрацьовувати основні характеристики моделей соціальної економіки; визначати особливості моделі соціальної економіки в Україні
Здатність використовувати нормативно-правове забезпечення соціальної економіки для належної реалізації гуманітарної економіки щодо підвищення рівня життя населення	Використовувати соціальні нормативи як відправну точку формування соціальної економіки. Досліджувати сучасний стан нормативно-правового забезпечення соціальної економіки
Здатність планувати, формувати, здійснювати оцінку ефективності заходів державної економіки щодо фінансування соціальної сфери та інфраструктури	Володіти методами аналізу стану складових соціальної сфери та інфраструктури. Виконувати розрахунки показників розвитку соціальної сфери
Здатність здійснювати соціальний моніторинг з метою діагностики системи соціального захисту населення та його окремих категорій	Володіти принципами та методами побудови системи соціального захисту. Проводити розрахунки у сфері соціального страхування та соціальних ризиків
Здатність здійснювати діагностику системи соціального захисту економічного активного населення	Здійснювати розрахунки показників економічної активності, зайнятості та безробіття населення. Володіти методами аналізу рівня соціального захисту економічно активного населення
Здатність застосовувати проектний підхід, розробляти діагностичний інструментарій для визначення соціальних проблем, узагальнювати кращий досвід соціального проектування і застосовувати його у власній діяльності	Володіти технологією та ілюструвати прийоми щодо розробки та реалізації соціального проекту. Приймати ефективні управлінські рішення щодо підвищення ефективності соціального проектування
Здатність здійснювати діагностику системи пенсійного забезпечення відповідно до вимог законодавства	Вирішувати завдання щодо визначення середнього розміру призначеної місячної пенсії. Володіти новими підходами щодо розрахунку недержавних пенсій

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Соціалізація економіки. Інституційна база соціальної економіки

Тема 1. Концептуальні основи соціальної економіки

1.1. Сутність соціальної економіки. Еволюція економічних систем. Соціальні функції економіки.

Сутність поняття, суб'єкти, задачі, принципи соціальної економіки. Соціальні функції економіки, напрями соціалізації діяльності. Власність як основоположна складова економічної системи. Концепція соціального ринкового господарства. Класифікація суспільного виробництва з погляду відносин експлуатації людини.

1.2. Соціальна політика як складова соціальної економіки, суб'єкти і об'єкти соціальної політики.

Поняття та мета соціальної політики. Об'єкти і суб'єкти (держава, суспільство, політичні партії, громадські організації тощо) соціальної політики, їх характеристика.

1.3. Інститути й інструменти соціальної політики. Соціальні функції держави в умовах соціалізації економіки.

Головні соціальні інститути – держава, ринок, сім'я. Держава як соціальний інститут. Функції держави як координуючого інституту соціальної політики (гаранта, регулятора, захисника, контролера тощо). Інструменти соціальної політики: оподаткування; фінансові трансфери; безготівкова допомога; соціальні послуги; заборона або обмеження певних дій; консультування, заохочення бажаної діяльності; інформування про наслідки, які може спричинити та чи інша діяльність; правові статуси тощо.

1.4. Соціальна справедливість у соціальній економіці критерій соціальної політики.

Соціальна справедливість як критерій соціальної економіки. Егалітарна та елітарна рівність. Основні напрями соціальної економіки і їх характеристика.

1.5. Діагностика соціальної безпеки.

Орієнтація на задоволення потреб людини як умова забезпечення національної безпеки. Національні інтереси України в соціальній сфері. Показники рівня соціальної безпеки: рівень зайнятості населення, рівень (норма) безробіття, мінімальна погодинна заробітна плата, питома вага зайнятих, що отримують плату на рівні неоподаткованого мінімуму, індекс людського розвитку, розрив між прибутками груп населення та інші.

Тема 2. Моделі соціальної політики в різних економічних системах

2.1. Характеристика моделей соціальної політики в країнах з розвинутою ринковою економікою.

Моделі соціальної політики в сучасному суспільстві: ліберальна, корпоративна, суспільна; "бісмаркова" і "беверіджська"; ліберальна, соціал-демократична, консервативна та католицька тощо. Досвід соціального забезпечення інших країн.

2.2. Соціальна структура українського суспільства. Причини загострення соціальних проблем.

Соціально-класова структура суспільства, її елементи. Класифікація стратифікаційно-класових систем. Сучасні класові системи.

2.3. Формування моделі соціальної політики в Україні та суперечності соціально-економічного розвитку.

Передумови соціалізації економіки в Україні; проблеми та суперечності вибору моделі соціальної політики в Україні.

Тема 3. Державні соціальні стандарти. Проблема бідності

3.1. Соціальні стандарти та нормативи, їх характеристика

Соціальні нормативи як відправна точка формування соціальної економіки. Основні державні соціальні гарантії: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

3.2. Прожитковий мінімум як основа реалізації соціальних гарантій.

Нормативно-правова база визначення рівня доходу, що дає право на державну допомогу. Розмір державної допомоги. Прожитковий мінімум як основа визначення і реалізації мінімальних соціальних гарантій держави. Закон України "Про прожитковий мінімум".

3.3. Бідність як соціальне явище. Проблеми диференціації населення.

Концепції відносної і абсолютної бідності. Методика комплексної оцінки бідності. Система показників бідності: щодо масштабів бідності в країні; щодо розшарування серед бідного населення; щодо бідності в регіонах.

3.4. Напрями боротьби з бідністю. Світовий досвід.

Причини бідності. Склад бідних в Україні та в світі, сучасні тенденції та зміни. Роль соціальних служб у вирішенні проблем бідності. Напрями боротьби з бідністю. Світовий досвід.

Тема 4. Розвиток соціальної сфери в соціальній економіці

4.1. Соціальна сфера та її складові у вирішенні соціальних проблем.

Соціальна сфера як важливий інтегральний об'єкт соціальної економіки, її роль у вирішенні соціальних проблем. Інтегральні показники продуктивності функціонування соціальної сфери: демографічний стан суспільства, диференціація населення за майною ознакою, поляризація доходів, безробіття тощо. Структура соціальної сфери і соціальної інфраструктури.

4.2. Планування розвитку соціальної сфери.

Сутність та методи державного планування розвитку соціальної сфери.

4.3. Особливості фінансування соціальної сфери.

Криза соціальної сфери та її характеристики. Стабільне фінансування соціальних галузей як пріоритет державної економіки.

Змістовий модуль 2

Система соціального захисту населення в соціальній економіці

Тема 5. Соціальний захист населення та його категорій

5.1. Принципи побудови системи соціального захисту в соціальній економіці.

Сутність категорії "соціальний захист" як важливої складової соціальної економіки. Принципи, на яких будується система соціального захисту. Характеристика основних складових соціального захисту населення. Історія розвитку соціальної допомоги та підтримки. Вітчизняний історичний досвід державного, суспільного і приватного захисту.

5.2. Соціальний захист як система.

Етапи розвитку системи соціального захисту в світі. Соціальний захист як система. Об'єкти і суб'єкти соціального захисту. Організаційно-правова структура системи соціального захисту.

Соціальне страхування та соціальний ризик. Види і засоби соціального страхування. Міжнародні норми соціального страхування. Система державного соціального страхування.

5.3. Соціальний захист найбільш вразливих верств населення.

Соціально вразливі верстви населення, їх характеристика. Оцінка сучасного ста-

ну захищеності найбільш вразливих категорії населення в Україні. Форми та заходи соціального захисту вразливих верств населення. Державна молодіжна економіка. Державна допомога сім'ям з дітьми та її види. Сім'я з дітьми, малозабезпечена сім'я з дітьми, неблагополучна сім'я, сім'я соціального ризику. Неповні та багатодітні сім'ї. Форми соціального захисту багатодітних матерів та неповних сімей.

5.4. Захист і соціально-трудова реабілітація інвалідів

Система соціального захисту інвалідів: пенсійне обслуговування; соціальні допомоги; реабілітаційні програми та заходи щодо активізації життєдіяльності інвалідів. Поняття реабілітації. Індивідуальна програма реабілітації, соціально-трудова реабілітації і адаптація. Пенсійне забезпечення інвалідів. Гарантії працевлаштування інвалідів. Професійна підготовка або перепідготовка інвалідів Підбір робочого місця. Розвиток нетрадиційних, гнучких форм зайнятості інвалідів. Чинна система квотування робочих місць. Національної програми професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями. Нагальні проблеми, які потребують посилення захисту інвалідів та шляхи їх вирішення.

Тема 6. Соціальний захист економічно активного населення (ЕАН)

6.1. Сутність категорії "економічно активне населення"

Характеристика категорій "економічно активне населення" та "економічно неактивне населення". "Економічно активні бідні".

6.2. Система соціального захисту економічно активного населення.

Складові системи соціального захисту ЕАН – норми та гарантії.

6.3. Гарантії в оплаті праці як елемент соціального захисту найманих працівників. Мінімальна заробітна плата.

Функції заробітної плати як важливої соціально-економічної категорії. Мінімальні гарантії в оплаті праці як елемент соціального захисту найманих працівників: мінімальна зарплата, мінімальні розміри ставок (окладів), дотримання прав відносно оплати праці, обмеження розміру відрахувань із зарплати, індексація зарплати та компенсація втрати частки зарплати у зв'язку з затримкою її виплати тощо. Мінімальна заробітна плата і її місце в системі соціального захисту.

6.4. Зайнятість населення та безробіття. Мобільність робочої сили.

Поняття та види зайнятості та безробіття. Сегментація ринку праці. Мобільність як процес переміщення робочої сили на ринку праці. Державні гарантії щодо зайнятості, підготовки та перепідготовки кадрів.

Тема 7. Урегулювання соціально-трудоі конфліктів. Роль соціального партнерства в їх вишенні

7.1. Соціально-трудоі конфлікт у системі соціальних протиріч

Поняття соціально-трудоого конфлікту. Конфліктна ситуація. Суб'єкти або сторони колективного трудоого спору. Об'єкти чи предмет колективного трудоого спору.

7.2. Методи управління соціально-трудоими конфліктами

Сутність, причини, функції і різновиди соціально-трудоих конфліктів. Переговори та посередництво у вирішенні конфліктів соціально-трудоого характеру.

7.3. Процесуальні аспекти в розв'язанні соціально-трудоих конфліктів

Закон України "Про порядок розв'язання колективних трудоих спорів (конфліктів)". Момент виникнення трудоого спору. Вимоги найманих працівників. Процедура розгляду колективних трудоих спорів. Примирна комісія, трудоі арбітраж, незалежний посередник і Національна служба посередництва і примирення.

7.4. Соціальне партнерство та його роль у вирішенні соціально-трудоих конфліктів

Поняття, принципи, завдання та функції соціального партнерства. Роль соціального партнерства у вирішенні соціально-трудоих конфліктів.

Тема 8. Пенсійна система та пенсійне забезпечення в Україні

8.1. Пенсійне забезпечення в Україні. Фінансовий стан Пенсійного фонду.

Пенсія як державна виплата. Пенсійне забезпечення в Україні і його сучасні проблеми. Пенсійний фонд України. Основні завдання Пенсійного фонду. Суб'єкти пенсійного забезпечення.

8.2. Види пенсій як соціально-економічної категорії та критерії їх призначення.

Види пенсій та їх характеристика (трудові та соціальні). Критерії призначення пенсій в Україні.

8.3. Зміст та завдання реформування пенсійної системи в Україні. Багаторівнева система пенсійного забезпечення. Перший рівень – солідарна система; другий рівень – обов'язкова накопичувальна система; третій рівень – додаткова або добровільна накопичувальна система.

Недержавні пенсійні фонди: види, значення, роль.

8.4. Зарубіжний досвід пенсійного забезпечення населення.

Пенсійний вік у різних країнах. Пенсійні схеми недержавних фондів соціального забезпечення. Досвід пенсійної реформи у різних країнах світу.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних та практичних занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту отримати залік, – 60 балів);

модульний контроль, що проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті інтегровану оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі заліку, відповідно до графіка навчального процесу.

Модульний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться у формі колоквиуму. Колоквиум – це форма перевірки й оцінювання знань студентів у системі освіти у вищих навчальних закладах. Проводиться як проміжний залік з ініціативи викладача.

Підсумковий/семестровий контроль проводиться у формі заліку. **Заліки** – форма оцінювання підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, загальна оцінка за дисципліною розраховується як середньоарифметична за двома модулями.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час семінарських і практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за накопичувальною 100-бальною системою за такими критеріями: розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з

питань, що розглядаються; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії; логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки; арифметична правильність виконання індивідуального та комплексного розрахункового завдання.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставиться за умови відповідності індивідуального завдання студента або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів. При оцінюванні індивідуальних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу. Якщо якась із вимог не буде виконана, то бали будуть знижені.

Поточний тестовий контроль проводиться 2 рази за семестр. Контрольна робота (колоквіум) проводиться 2 рази за семестр та включає практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Порядок підсумкового контролю з навчальної дисципліни. Залік виставляється за сумою балів набраних за результатами поточного контролю. Загальна кількість балів за результатами всіх видів контролю максимальна для отримання заліку за дисципліною – 100 балів, мінімальна – 60 балів.

Студент не допускається до складання заліку, якщо кількість балів, одержаних за змістовні модулі впродовж семестру в сумі не перевищуватиме 59 балів, а також якщо студент немає жодної оцінки з поточного модульного контролю.

Бали, отримані за колоквіуми (дві контрольні роботи) (максимальна кількість балів – 40), додаються до балів за поточну успішність (мінімальна кількість балів – 30). Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру.

Розподіл балів за тижнями згідно технологічної карти подано в табл.

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модулю			Лекційні заняття	Практичні заняття	Семінарські заняття	Есе	Презентація	Експрес-опитування	Перевірка домашніх завдань	Письмова контрольна робота	Колоквіум	Усього
Змістовий модуль 1	Тема 1. Концептуальні основи соціальної економіки	1 тиждень		1	1							2
		2 тиждень	1									1
	Тема 2. Моделі соціальної політики в різних економічних системах	3 тиждень		2							5	7
		4 тиждень	1									1
		5 тиждень		2	1				1			4
	Тема 3. Державні соціальні стандарти. Проблема бідності	6 тиждень	1					1				2
		7 тиждень		2								2
	Тема 4. Розвиток соціальної сфери в соціальній економіці	8 тиждень	1									1
		9 тиждень			1				1	20		22
Змістовий модуль 2	Тема 5. Соціальний захист населення та його категорій	10 тиждень	1									1
		11 тиждень					1					1
		12 тиждень	1									1
		13 тиждень							1			1
	Тема 6. Соціальний захист економічно активного населення	14 тиждень	1									1
		15 тиждень		2		12	6				5	25
	Тема 7. Урегулювання соціально-трудові конфліктів	16 тиждень	1	2	1							4
	Тема 8. Пенсійна система та пенсійне забезпечення в Україні	17 тиждень	1	2					1	20		24
Сума балів			9	13	4	12	6	2	4	40	10	100

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведеною в табл.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

5. Рекомендована література

Основна

1. Ганслі Теренс М. Соціальна економіка та соціальне забезпечення за ринкової економіки / М. Ганслі Теренс ; пер. з англ. О. Перепада. – Київ : Основи, 1996. – 240 с.
2. Гончарова С. Ю. Вивільнення найманих працівників: регіональні особливості / С. Ю. Гончарова, Ю. В. Сотнікова / Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 169 с.
3. Гончарова С. Ю. Соціальна політика : посіб. / С. Ю. Гончарова, І. П. Отенко. – Харків : Вид. ХДЕУ, 2003. – 200 с.
4. Кривоконь Н. І. Проблеми соціальної роботи та соціальної економіки в Україні : навч. посіб. / Н. І. Кривоконь. – Чернігів: Чернігівський державний технологічний університет, 2012. – 320 с.
5. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : монографія / за ред. Е. М. Лібанової. – Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 328 с.
6. Населення України. Трудова еміграція в Україні : монографія / відпов. ред. Е. М. Лібанова. – Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
7. Соціальна економіка : навчальний посібник / Г.В. Назарова, С.Ю. Гончарова, Ю.В. Сотнікова, Н.В. Аграмакова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 275 с.

Додаткова

8. Павлюк В. Д. Соціальна економіка: навч. посіб. / В. Д. Павлюк, М. І. Приступа, В. І. Старцун. – Хмельницький: ХНУ, 2006. – 214 с.
9. Семигіна Т. В. Введення у соціальну роботу: навч. посіб. / Т. В. Семигіна, І. М. Грига. – Київ : Фенікс, 2001. – 288 с.
10. Скуратівський В. А. Соціальна економіка : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – 2-ге вид., допов. та перероб. – Київ : Вид-во УАДУ, 2003. – 365 с.
11. Скуратівський В. А. Соціальні системи та соціологічні методи дослідження : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, М. Ф. Шевченко. – Київ : УАДУ, 1998. – 188 с.
12. Шаульська Л. В. Управління людським та соціальним розвитком у регіонах України : монографія / Л. В. Шаульська, О. Ф. Новікова, О. І. Амоша. – Донецьк : Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2010. – 488 с.
13. Шевчук П. І. Соціальна економіка. / П. І. Шевчук. – Львів : Світ, 2003. – 400 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

14. Декларація МОП про основоположні принципи та права в сфері праці та механізм її реалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ilo_principles.shtml.
15. Конвенція МОП про сприяння зайнятості та захист від безробіття № 168 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_182.
16. Про зайнятість населення : Закон України станом на 11 серпня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
17. Про оплату праці : Закон України № 108/95-ВР – [від 24.03.1995 р.]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.
18. Соціальна економіка та політика : ПНС. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=4869>